

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 23 (36)

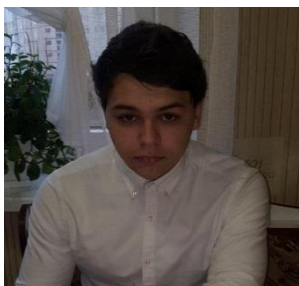
Суми – 2020

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i23.p22>

ОБОРОТОЗДАТНІСТЬ ЗБРОЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Грибачова Ірина Петрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного,
європейського права та цивільно-
правових дисциплін

Шевцов Ярослав Андрійович,
Навчально-науковий інститут права
Сумський державний університет

На сьогодні українське законодавство знаходиться на етапі активної реформації з метою його модернізації та адаптації до європейських стандартів. Зміни зачепили усі галузі права, в тому числі цивільне. Наразі, такі зміни стосуються, в основному, питань інтелектуальної власності, власності на землю, правосуб'єктності осіб, та ще низки процесуальних питань. В багатьох сферах діяльності суспільства відбувається часткова лібералізація процесів, в тому числі, як з боку держави, так і від населення все частіше надходять пропозиції щодо введення в обіг речей які раніше були повністю або частково в обігу обмежені. Саме тому, на фоні масштабних реформ досить резонансним стало питання про легалізацію зброї для населення. Питання легалізації зброї завжди цікавило як науковців, так і практиків, неодноразово відбувалися дискусії в засобах масової інформації, публічні обговорення в суспільстві та навіть в політичних колах. Прибічники лібералізації зброї говорять, що це дасть змогу кожному захистити себе, своїх рідних та свою власність. Вони посилаються на успіх легалізації в США та країнах Європи, таких як Фінляндія, Німеччина, Естонія, Італія та інших [14]. Однак існує велика кількість противників легалізації зброї, які пояснюють свою позицію тим, що зброя надто небезпечна для того, щоб бути у власності кожного. Отже, дуже важливо дослідити перспективу легалізацію зброї в Україні, для того щоб зрозуміти наскільки це можливо і чи реально необхідно. В українському законодавстві не встановлено обмеження щодо кількості зброї, її частин, обладнання та боеприпасів, якими легально може володіти одна особа, що є значним недоліком, враховуючи неврегульованість питання та специфіку предмета регулювання. Крім того, доцільно проаналізувати правовий аспект цивільного обігу зброї, адже протягом довгого часу, законодавство в цьому напрямку не змінювалось, тому існує реальна необхідність посилити контроль за цивільним обігом зброї.

Ключові слова: зброя, легалізація зброї, цивільний обіг.

Hrybachova I.P., Shevtsov Y.A. Weapons turnover in the civil law of Ukraine. Now days Ukrainian legislation is at the stage of active reformation in order to modernize It and adapt it to European standards. The changes affected all branches of law, including civil law. Now, such changes are mainly related to issues of intellectual property, land ownership, legal personality of persons and a number of procedural issues. In many areas of society, there is a partial liberalization of processes, including, both from the state and from the population, there are more and more proposals for the

introduction of things that were previously completely or partially restricted in circulation. That is why, against the background of large-scale reforms, the issue of legalizing weapons for the population has become quite resonant. The issue of weapons has always been of interest to Ukrainians. There have been numerous discussions in the media, public discussions in society and even in political circles. Proponents of gun liberalization say this will allow everyone to protect themselves, their families and their property. They also often refer to the success of legalization in the United States and European countries, such as Finland, Germany, Estonia, Italy, and others [14]. However, there are a large number of opponents of the legalization of weapons, who explain their position by saying that weapons are too dangerous to be owned by everyone. The article is devoted to the analysis current legislation which is regulate the law aspects of weapons, the necessity legalization of weapons, the research of related problems and ways of their solution. Therefore, it is very important to explore the prospect of legalizing weapons in order to understand how this is possible and really necessary in Ukraine today. In addition, it is very appropriate to investigate the legal aspect of civil arms trafficking, because for a long time, the legislation has not changed or been updated, so there is a real necessity to strengthen control over civilian weapon trafficking.

Keywords: arms legalization, weapons, civil trafficking.

Постановка проблеми. Українське законодавство активно реформується і в ході таких змін постало питання про легалізацію зброї. Така необхідність викликана недостатньою кількістю досліджень правових аспектів зброї, володіння нею та її використання. Введення зброї в вільний цивільний обіг передбачає, що держава зможе забезпечити законність цих процесів, а також зможе забезпечити безпеку учасників цивільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не зважаючи на те, що питання зброї є дуже важливим через його особливості, сьогодні воно недостатньо досліджене науковцями та юристами. В останні роки правовим аналізом проблем пов'язаних з правовим врегулюванням зброї та її ролі в суспільному обігу займалися такі науковці як С.О. Старіцина, П.М. Мітрухов, Чорнобривець Р.Є. та інші.

Метою статті є аналіз чинного законодавства, яке регулює питання зброї, визначення суспільної необхідності легалізації зброї, дослідження суміжних проблем та шляхів їх вирішення, а також необхідність визначити можливість легалізації зброї в Україні.

Виклад основного матеріалу. Перш за все необхідно дослідити нормативно-правову основу питання регулювання зброї в Україні. Перша і основна проблема – це відсутність чітко визначеного законодавчо закріпленого статусу зброї, як об'єкта обігу в цивільній та інших галузях права. Наразі існує лише кілька окремих нормативно-правових актів, що надають зброї певного статусу та регулюють її обіг. Основними актами є Цивільний Кодекс України (далі – ЦКУ), Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання,

обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» від 21.08.1998 № 622 (далі – Наказ МВС України № 622) та Постанова ВРУ «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.1992 року № 2471-ХІІ. Положення ЦКУ дають змогу визначити зброю як об'єкт різних цивільних правовідносин, таких як страхування, дарування, купівлі-продажу, спадкування, міни, поставки тощо. Відповідно до загальних засад цивільного права зброю можна визначити як річ, тобто об'єкт матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. Зброя є здатною до обігу, але при цьому, вона відноситься до об'єктів, що обмежені в обігу, та є рухомим майном [8].

Наказ МВС України № 622 не містить положень, які б надали чіткого визначення статусу зброї, однак визначає поняття окремих її видів, а загалом він лише регулює певні цивільно-правові відносини з приводу зброї і відповідно до ЦКУ конкретизує загальний порядок придбання, дарування, спадкування та припинення права власності на зброю, а також порядок її зберігання і використання. Ці положення лише регулюють окремі питання щодо обмеження зброї в обігу. Постанова ВРУ «Про право власності на окремі види майна» ускладнює порядок набуття права власності громадянами на певні види зброї шляхом встановлення вікового цензу, але більше ніяк питання статусу зброї не розвиває [6].

Законодавством чітко не встановлено поняття зброї та суміжних понять, які стосуються її призначення, функціоналу та матеріальних ознак. Наразі поняття зброї дуже стисло, але визначено судовою практикою, що частково забезпечує правове регулювання цього питання, однак цього очевидно не достатньо. Найбільш успішна спроба тлумачення поняття зброї в судовій практиці України є Постанова Пленуму Верховного Суду України № 3 від 26.04.2002, яка вказує на те, що основною характерною ознакою зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв та радіоактивних матеріалів є їх призначення – ураження живої цілі, знищення чи пошкодження оточуючого середовища. Відповідно до цього, а також згідно зі статтею 1187 ЦКУ суспільні відносини що пов'язані зі зброєю можна вважати джерелом підвищеної небезпеки. Крім того очевидно, що законодавче визначення необхідне не лише для зброї, а і для суміжних понять [2].

Враховуючи, що така велика кількість питань правового регулювання зброї лишається невирішеною, можна говорити про те, що таке масштабне питання повинно регулюватися окремим законом. Наразі в Україні існує лише проект Закону України «Про зброю». Який є досить цільним та містить більшість необхідних положень стосовно визначення статусу зброї, суміжних понять, а також норми, що регулюють відповідні суспільні відносини. Він недосконалий, та потребує доопрацювання, однак навіть в його теперішньому стані він здатний вирішити кілька важливих питань.

Крім того, питання використання зброї особливими суб'єктами врегульовано спеціальними нормативно-правовим актами, наприклад, статтями 30, 42-36 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII, які визначають особливий порядок застосування вогнепальної зброї та спеціальних засобів (в тому числі пристроїв для відстрілу гумових набоїв тощо) поліцейськими. Що характерно, такі засоби та зброя є предметами, які застосовуються в екстраординарних випадках, і навіть для осіб, уповноважених використовувати їх є чіткі обмеження, які не допускають їх застосування без крайньої необхідності З норм цього закону, можна також бачити, що вогнепальна зброя, визнається крайньою мірою поліцейських заходів і використовується лише коли не допомогли всі попередні заходи або коли рівень небезпеки для громадського порядку надзвичайно високий, що свідчить про потужність зброї і наштовкує на думку про доцільність можливості володіти нею кожним хто забажає. Крім того, часто самих поліцейських притягають до

відповідальності за використання зброї, адже навіть навчена людина, в стресовій ситуації і діючи по інструкції здатна зробити невелике відхилення від правил, що у випадку зі зброєю може спричинити жахливі наслідки [9].

Таким чином, законодавством встановлено лише умовні обмеження щодо різних видів зброї, наприклад, вогнепальну зброю можуть мати працівники правоохоронних органів; травматичну – судді, адвокати журналісти; мисливську – особи зі спеціальним статусом мисливця (підтвердженим відповідним документом), а от інші види зброї фактично доступні кожній особі, яка відповідає віковому цензу і не має обмежень дієздатності. Крім того, за необхідності, змінивши власний статус, особа може, приміром ставши мисливцем, отримати доступ і до більш потужних видів озброєння [1, 2, 5, 6].

Через проблеми правового регулювання, виникла велика кількість проблем практичного використання зброї населенням та її цивільного обігу. Не дивлячись на певні обмеження процесів володіння, використання та розпорядження зброєю, на сьогодні в цивільній галузі виникає все більше суспільних відносин пов'язаних з цим. Про це свідчить статистика з різних джерел, а особливо з судової практики, згідно з якою, саме зброя з цивільного обігу (пневматична, мисливська тощо) найчастіше стає засобом здійснення правопорушень. Крім того, в цивільний обіг потрапляє зброя, яка вже є предметом або засобом правопорушень, тобто це зброя яка була незаконно здобута, виготовлена чи перероблена, або зброя, яка вже була використана для здійснення правопорушень. Отже, ускладнена система обігу зброї не виконує свої головні завдання [1, 2, 3, 13].

Цивільний обіг є джерелом для обігу зброї в інших галузях, а також це можна трактувати як перехід від законного до нелегального обігу. В більшій мірі це стосується саме окремих одиниць зброї, однак значна нерегульована частина обігу являє собою саме частини зброї, обладнання та боєприпаси до неї, небезпечні речовини та предмети що призначені для ураження цілей. Звідси з'являється можливість для виготовлення, перероблення та введення в експлуатацію зброї, яка незареєстрована та фактично не контролюється державою. Також в Україні жодним нормативним актом не встановлено обмеження щодо кількості зброї, її частин, обладнання та боєприпасів, якими може володіти одна особа, що просто нерозумно враховуючи нерегульованість питання та специфіку предмета регулювання.

Щодо легалізації зброї в Україні, в суспільстві скалось дві діаметрально протилежні точки зору. Так наприклад, петиція про право звичайних

українців володіти зброєю, яка була розміщена на сайті Президента України набрала рекордну кількість підписів. Це свідчить про велику кількість прибічників легалізації, однак, якщо враховувати особливості петиції, а саме порядок в якому можна тільки підтримати пропозицію, але не голосувати проти, то не можна чітко говорити що Українці потребують такої легалізації. Підтвердженням цьому також є соціологічне дослідження, проведене Київським міжнародним інститутом соціології, згідно з результатами якого лише 3,8% українців вважає, що в Україні потрібно дозволити вільно купувати зброю, 45,4% населення категорично проти. Серед іншого, такі показники є нестабільними і постійно змінюються в обидва боки, однак незмінна більшість українців є противниками легалізації зброї. Також цікавий елемент дослідження стосується жителів Півдня та Сходу України, 11,7% з яких вважає, що всі бажаючі мати зброю в Україні давно придбали її на «чорних ринках» [4, 12, 13].

Відкритим також лишається питання про причини, за яких люди підтримують легалізацію зброї. Основною і ледве не єдиною такою причиною є бажання бути захищеним у повсякденному житті. Отже, такі прагнення спрямовані на посилення можливості самозахисту для кожного, однак і тут не все так однозначно. По-перше, існуючих засобів для самооборони та захисту власності, суспільного порядку тощо, вже цілком достатньо. Головна мета таких заходів – відвернення небезпеки, що однак не повинно прирівнюватись до знищення об'єкта від якого небезпека надходить. Говорячи про зброю, навіть без особливого бажання, правильно поводитись з нею дуже легко перевищити межі необхідної оборони та стати суб'єктом злочину. Тому потужності всіх доступних сьогодні засобів самооборони більше ніж достатньо для захисту себе та інших від небезпеки в пересічному житті. По-друге, легалізація зброї посилить не лише здатність до захисту, а і можливості при посяганні правопорушників на суспільні відносини. Відповідно до цього, цивільна особа, отримавши зброю може легко пограбувати іншу особу, при цьому легко подолавши будь-який супротив. А у випадку зіткнення двох (чи більше) озброєних

суб'єктів, все може перетворитися у справжні бойові дії, тим самим завдавши шкоду стороннім особам та всім можливим охоронюваним суспільним відносинам. Чудовий приклад США, де зброя, яка є повністю легальною в більшості штатів, стає причиною резонансних суспільних подій, які супроводжуються масовими розстрілами мирного населення з боку злочинців тощо [13].

Отже, на підставі вищевикладеного ми дійшли до висновку, що немає необхідності в легалізації зброї в Україні, в протилежному випадку, це може завдати більше шкоди суспільству. Однак, якщо говорити про реформи в цьому напрямку, то існує реальна необхідність посилити контроль за цивільним обігом зброї. Для цього необхідно частково змінити нинішній механізм державного контролю, посилити контроль за кожною одиницею зброї, її частин, обладнання, боєприпасів та умов їх зберігання, використання тощо. Для цього, необхідно створити спеціальний орган (комісію), який буде здійснювати постійні перевірки зброї, її власників, за необхідності вилучати зброю, обмежувати її використання, штрафувати її власників, зобов'язувати змінити умови зберігання та застосовувати інші контрольні заходи. Для забезпечення ефективності такої комісії та загального удосконалення системи контролю, важливо встановити законодавче обмеження щодо кількості зброї, її частин та боєприпасів, які може мати одна особа. Паралельно слід ускладнити (обмежити) набуття інших спеціальних засобів, які сьогодні є вільні в обігу. І найбільш ефективним засобом як обмеження так і посилення контролю буде введення податку на володіння зброєю, фінанси з якого і підуть на забезпечення діяльності контрольного органу. Найважливішим при цьому залишається необхідність правового врегулювання, адже заклавши всі прогалини в законодавстві, така система дійсно буде працювати, що гарантуватиме більш безпечний цивільний обіг зброї. Тому дуже важливо провести реформу законодавства про зброю, надати їй повноцінного правового статусу та посилити механізм державного контролю, що на пряму гарантуватиме високий рівень суспільної безпеки та зробить зброю інструментом захисту правопорядку, а не його порушення.

Література:

1.В. Коломієць В Україні існує вільний ринок зброї але мало хто про це знає: Протокол Юридичний інтернет-ресурс. URL: https://protocol.ua/ua/v_ukraini_isnue_vilniy_rinok_zbroi/ (дата звернення: 16.02.2020).

2.Старіцина С. О. Визначення зброї як об'єкта цивільноправових відносин : Real look. URL: <http://www.realllook.com.ua/4819/viznachennya-zbro%D1%97-yak-ob-yekta-civilnopravovix-vidnosin/> (дата звернення: 16.02.2020).

3.Єдиний нормативний акт, що визначає незаконність зберігання вогнепальної зброї - Наказ МВС № 622. Незаконний? Ну і що... Але ж єдиний (№ 826/6056/16 від 01.11.2017) (А. Кірюшин) : Протокол Юридичний інтернет-ресурс. URL: [https://protocol.ua/ru/sud_ediniy_normativniy_akt_shcho_viznachae_nezakonnist_zberigannya_vognepalnoi_zbroi_nakaz_mvsv_622_nezakonnii_nu_i_shcho_ale_g_ediniy_\(826_6056_16_vid_01_11_2017\)/](https://protocol.ua/ru/sud_ediniy_normativniy_akt_shcho_viznachae_nezakonnist_zberigannya_vognepalnoi_zbroi_nakaz_mvsv_622_nezakonnii_nu_i_shcho_ale_g_ediniy_(826_6056_16_vid_01_11_2017)/) (дата звернення: 16.02.2020).

4.Зеленський відповів на петицію про легалізацію зброї в Україні : ТСН. URL: <https://tsn.ua/politika/zelenskiy-vidpoviv-na-peticiyu-pro-legalizaciyu-zbroyi-v-ukrayini-1406781.html> (дата звернення: 16.02.2020).

5.Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ Міністерства Внутрішніх Справ України від 21.08.98 №622 / Міністерство Внутрішніх Справ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98> (дата звернення: 16.02.2020).

6.Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12> (дата звернення: 16.02.2020).

7.Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 3 / Верховний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02> (дата звернення: 16.02.2020).

8.Цивільний Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 16.02.2020).

9.Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 16.02.2020).

10.Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 16.02.2020).

11.Правові аспекти володіння пневматичною зброєю в Україні : ROZETKA. URL: <https://bitly.su/r5Z5GL72> (дата звернення: 16.02.2020).

12.Легалізувати зброю в Україні хочуть менше 4% українців – опитування : ZN,UA. URL: https://dt.ua/UKRAINE/legalizuvati-zbroyu-v-ukrayini-hochut-menshe-4-ukrayinciv-opituvannya-160567_.html (дата звернення: 16.02.2020).

13.Бути чи не бути легалізації зброї в Україні? : 24tv. URL: <https://24tv.ua/special/zbroia/> (дата звернення: 16.02.2020).

14.ТОП - 8 країн, де дозвіл на зброю зменшив рівень криміналу : ZNAY.UA. URL: <https://znaj.ua/content/top-8-krayin-de-dozvil-na-zbroyu-zmenshyv-riven-kryminalu> (дата звернення: 16.02.2020).